

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 30 maj 1939 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande i vissa fall över egendom för krigsmaktens beredskap (beredskapsförfogandelag).

Genom en den 5 maj 1939 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 291, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

**om förfogande i vissa fall över egendom för krigsmaktens beredskap
(beredskapsförfogandelag).**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Där så provas nödvändigt för tillgodoseende av beredskapen vid sådan del av krigsmakten, som, utan att vara ställd på krigsfot, tages i anspråk för ändamål, varom förmåles i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen, äger Konungen förordna:

a) att då militär personals förläggning icke lämpligen kan ske i de av det ifrågavarande förbandet regelmässigt använda lokalerna eller ock militär personal beordras till sjö tjänstgöring utom örlogsstation eller örlogsdepå, ägare eller innehavare av livsmedel, transportmedel, rum för personal, hästar eller fordon ävensom materialier och annat, som är oundgängligen erforderligt för tjänstens fullgörande och icke med tillräcklig skyndsamhet kan på annat sätt anskaffas, skola vara skyldiga att på anfordran av vederbörande militäre befälhavare tillhandahålla vad sålunda erfordras;

b) att, även i annat fall än under a) sägs, ägare eller innehavare av hästar, fordon och fartyg, vilka, enligt vad därom finnes särskilt stadgat, uttagits för krigsmaktens behov, ävensom av luftfartyg, skola vara skyldiga att i den utsträckning, som i förordnandet angives, och på anfordran av den myndighet, Konungen föreskriver, ställa nämnda egendom till krigsmaktens förfogande; samt

c) att ägare eller innehavare av visst i förordnandet angivet markområde skall ställa detta till krigsmaktens förfogande.

Ställes del av krigsmakten, som avses i första stycket, på krigsfot, vare förordnandet såvitt avser denna del utan verkan från och med den dag rekvisition må äga rum för fyllande av dess behov; dock må enligt bestämmelserna i denna lag tagas i anspråk egendom, vars ägare eller innehavare redan anmodats att ställa egendomen till förfogande.

2 §.

Anfordran, som avses i 1 § första stycket a), skall, där så lämpligen låter sig göra, i första hand riktas till den, som å orten driver rörelse eller eljest mot ersättning tillhandagår allmänheten med vad som är i fråga.

3 §.

Anfordran skall ske skriftligen. Har i fall, som avses i 1 § första stycket b), till egendomens ägare eller innehavare högst ett år innan anfordran göres avsänts förberedande skriftligt besked om vad han i händelse av anfordran har att iakttaga, må dock anfordran ske på annat, i nämnda besked angivet sätt.

Å vad som mottages skall lämnas kvitto.

4 §.

Egendomen skall tillhandahållas vederbörande militäre befälhavare å tid och plats, som angivas i anfordran eller i besked, varom förmäles i 3 § första stycket.

Vid avlämnandet skola följa:

med häst grimma och grimskaft, foder för tre dygn ävensom, där så kan ske, täcke av ylle eller nöthår, täckgjord samt fodertornister;

med hästfordon, utom vanliga tillbehör, erforderligt seltyg för dess anspänning;

med motorfordon och motorredskap dess vanliga tillbehör, däri inbegripet förefintliga särskilda anordningar för persontransport, ävensom reservdelar i mån av tillgång;

med fartyg alla för dess drift och skötsel samt besättningens inkvartering ombord nödvändiga inventarier, reservdelar däri inbegripna, ävensom, där så kan ske, proviant för åtta dagar, beräknad efter den ordinarie besättningens storlek, samt bränsle och smörjämnen för tre dygns gång; samt

med luftfartyg alla för dess drift och skötsel nödvändiga tillbehör ävensom nödiga reservdelar i mån av tillgång.

5 §.

Markområden, rum, fartyg och luftfartyg tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke vederbörande militäre befälhavare finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

6 §.

Ersättning för tillhandahållande av egendom enligt denna lag utgår enligt de grunder, som äro stadgade i 7—10 §§ rekvisitionslagen.

Ersättning, som skall utgå efter taxa, fastställas till beloppet av den militäre befälhavare, som mottagit egendomen. Annan ersättning bestämmes av samme befälhavare, därest det fordrade beloppet finnes vara skäligt. I annat fall hänskjutes ersättningsfrågan till vederbörande, enligt rekvisitions-lagen utsedda lokala värderingsnämnd.

Om förfarandet vid ersättnings bestämmande och om fullföljd av talan skola de beträffande rekvisition givna bestämmelserna i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

7 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som tages i anspråk med äganderätt, äger han, ändå att fordringen ej är till betalning förfallen, framför ägaren rätt att ur ersättningsbeloppet utfå sin fordran. Samma skall ock gälla i fråga om den, som har rätt att kvarhålla egendom till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall, om borgenären det yrkar, utgivas till utmätningsmannen. Avser ersättningsbeloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall beloppet, där part det äskar, utgivas till överexekutor; och har denne att med beloppet förfara på sätt i 186 § utsökningslagen är för där avsett fall stadgat.

8 §.

Vägrar eller försummar någon att fullgöra vad honom åligger på grund av anfordran enligt denna lag, äger vederbörande militäre befälhavare låta genom polismyndighetens försorg uttaga det begärda.

Den som gör sig skyldig till vägran eller försummelse, som nu sagts, dömes till dagsböter.

9 §.

Förseelse mot denna lag åtalas av allmän åklagare vid allmän domstol. Böter tillfalla kronan.

10 §.

Närmare bestämmelser för tillämpning av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Från och med nämnda dag skall lagen den 31 mars 1938 (nr 88) om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov upphöra att gälla.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för det genom propositionen framlagda förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Rätten att tvångsvis taga i anspråk egendom för krigsmaktens behov regleras genom fem särskilda lagar, envar med därtill hörande tillämpningsförfattning. Den grundläggande lagen på detta område är rekvisitionslagen, den nu gällande utfärdad den 31 mars 1938 (nr 87). Enligt denna bestämmes ersättningen för rekvirerade förnödenheter, där den ej utgår efter taxa, av lokala värderingsnämnder och en riksvärderingsnämnd. Till rekvisitionslagen ansluta sig häst- och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934 (nr 84) samt fartygsuttagningsslagen den 9 april 1926 (nr 66). Dessa lagar äro utfärdade med stöd av § 74 regeringsformen och kunna därför icke träda i tillämpning förrän vid mobilisering. Rätten att taga i anspråk förnödenheter och tjänstbarheter tillkommer enligt nu nämnda lagstiftning militära myndigheter eller särskilt utsedda organ. Häst- och fordonsanskaffningslagen samt fartygsuttagningsslagen reglera även den förberedande uttagningen i fredstid av de hästar, fordon och fartyg, som avses att vid mobilisering i första hand tagas i anspråk. Ersättningsfrågor avgöras enligt den förra lagen av lokala mönstringsnämnder, enligt den senare lagen i samma ordning som vid rekvisition.

Under det att rekvisitionslagen avser mera lokala och tillfälliga behov samt häst- och fordonsanskaffningslagen och fartygsuttagningsslagen tillgodose behovet av speciella förnödenheter vid mobilisering, har såsom grundval för en mera omfattande behovstäckning och för krigsindustriens igångsättande utfärdats en särskild förfogandelag, militära förfogandelagen den 31 mars 1938 (nr 89). För att bestämmelserna i denna lag skola träda i tillämpning förutsattes i princip riksdagens medgivande; dock äger Konungen meddela förordnande av provisorisk natur om lagens tillämpning. Förfoganderätten handhaves enligt lagen av Konungen.

En förfoganderätt av långt mera begränsad räckvidd än den i militära förfogandelagen stadgade är medgiven enligt lagen den 31 mars 1938 (nr 88) om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov. Sistnämnda lag — den s. k. förnödenhetslagen — är närmast avsedd för det fall, att den militära personalen, såsom skedde år 1914, sändes utanför förlägningsorterna, vare sig, i fråga om beväringen, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver (§ 28 mom. 1 värnpliktslagen) eller ock, beträffande landstormen, för hemortens försvar, till skydd för mobilisering av beväringen eller till skydd för särskilt hotade platser (§ 36 mom. 2 värnpliktslagen). Då militär personal, utan att vara ställd på krigsfot, för ändamål, som omnämnes i § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, beordras till tjänstgöring å sådan plats, att dess förläggning icke lämpligen kan ske i de av krigsmakten vanligen använda lokaler, eller ock till sjötjänstgöring utom örlogsstation eller örlogsdepå, äger sålunda enligt förnödenhetslagen Konungen, där så av särskilda skäl finnes erforderligt, förordna, att ägare eller innehavare av förnödenheter, transportmedel, rum för personal, hästar och fordon ävensom materialier och annat, som är oundgängligen erforderligt för tjänstens fullgörande och icke med tillräcklig skyndsamhet kan på annat sätt anskaffas,

skola vara skyldiga att på anfordran av vederbörande militära befälhavare tillhandahålla vad sålunda erfordras. För vad som tages i anspråk utgår full ersättning. Anfordran skall, där så lämpligen låter sig göra, i första hand riktas till den, som å orten driver rörelse eller eljest mot ersättning tillhandagår allmänheten med vad som är i fråga. I de fall, då ersättning icke betalas av vederbörande militära befälhavare, må ersättningsfrågan avgöras av den militära myndighet, som Konungen bestämmer (enligt tillämpningsförfordningen vederbörande centrala förvaltningsmyndighet). Nämda myndighet har att utbetala vad som finnes skäligt. Erhåller sökanden icke den ersättning han begärt, må han inom viss tid draga frågan under riksvärderingsnämndens prövning. Över nämndens beslut må klagan ej föras. Vissa påföljder äro stadgade för vägran eller försummelse att fullgöra anfordran.

Under återopande av bland annat erfarenheterna under krisen i september 1938 har chefen för försvarsstaben i skrivelse den 30 december 1938 framlagt förslag dels till vissa ändringar i 1938 års förnödenhetslag och dels till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla hästar och fordon m. m. för särskild del av krigsmakten.

Det nu framlagda förslaget bygger i väsentliga delar på vad chefen för försvarsstaben föreslagit.

Rörande behovet av en utvidgad lagstiftning anförde *föredragande departementschefen*, statsrådet Sköld, vid remissen till lagrådet bland annat följande:

»Under nuvarande förhållanden kräves, att försvarsberedskapen skall kunna i ett hotande utrikespolitiskt läge snabbt förstärkas och att förstärkningen skall kunna ske under former, som väcka så litet uppseende som möjligt. Därest mobiliseringsorder utfärdas, kunna visserligen med stöd av rekvisitionslagen, häst- och fordonsanskaffningslagen och fartygsuttagningslagen skyndsamma åtgärder vidtagas för åvägabringande av nödig materiell beredskap, men mobilisering är en uppseendeväckande åtgärd, som av naturliga skäl icke bör tillgripas, då samma resultat kan uppnås på annan väg. Utan att mobilisering tillgripes kan tvångsanskaffning av förnödenheter enligt nu gällande lagstiftning äga rum med stöd av antingen militära förfogandelagen eller lagen om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov, den s. k. förnödenhetslagen. Militära förfogandelagen, som för sin tillämpning kräver riksdagens medgivande eller, om riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar skall sammanträda, utfärdande av riksdagskallelse, är avsedd för tillgodoseende av behoven i stort, och den i lagen stadgade proceduren tillgodoser icke i erforderlig grad kravet på snabbhet, då det t. ex. gäller den för försvarsberedskapens etablerande utomordentligt betydelsefulla anskaffningen av hästar och fordon. Vad här yttrats om militära förfogandelagen gäller även om den allmänna förfogandelag, som enligt ett av chefen för justitiedepartementet förut denna dag framlagt förslag skulle komma att ersätta förstnämnda lag. Förnödenhets-

lagen slutligen avser endast sådana, huvudsakligen tillfälliga och oförutsedda behov, vilka kunna uppkomma för militär personal, som kommenderas till tjänstgöring utom förläggningssorten.

Såsom chefen för försvarsstaben framhållit har den utrikespolitiska krisen under september 1938 ådagalagt behovet av vidsträcktare möjligheter att — oberoende av mobilisering och riksdagskallelse — tillgodose det för en tillfällig förstärkning av försvarsberedskapen erforderliga behovet av hästar, fordon, fartyg, luftfartyg och flygfält. Den härför erforderliga lagstiftningen skulle enligt försvarsstabschefens förslag åstadkommas dels genom antagande av en ny lag angående tillhandahållande av nyssnämnda transportmedel och dels genom ändringar i förnödenhetslagen, så att denna komme att avse även markområden. Emot detta förslag kan emellertid invändas, att då antalet författningar på detta område redan uppgår till tio, det med hänsyn till möjligheten för de verkställande organen att överblicka lagstiftningen synes betänkligt att tillskapa ytterligare en lag jämte tillämpningsförfattning. Ett lämpligare sätt för den ifrågasatta lagstiftningens genomförande torde vara att omarbota förnödenhetslagen jämte tillhörande tillämpningsförfattning så, att dessa författningar komma att innefatta samtliga bestämmelser, som äro ur beredskapssynpunkt erforderliga för ett snabbt tillfredsställande av mera lokala behov i ett sådant läge, att mobilisering eller riksdagens inkallande icke lämpligen bör ifrågakomma. En sålunda utvidgad lag torde böra erhålla benämningen lag om förfogande i vissa fall över egendom för krigsmaktens beredskap (beredskapsförfogandelag).»

Den nu föreslagna beredskapsförfogandelagen är således avsedd att ersätta 1938 års förnödenhetslag.

Till närmare belysning av innehållet i den föreslagna lagstiftningen anser sig utskottet böra lämna följande redogörelse.

För tillämpning av den nya lagen förutsättes, liksom enligt förnödenhetslagen, särskilt förordnande av Konungen. Sådant förordnande må enligt 1 § i förslaget meddelas, när så provas nödvändigt för tillgodoseende av beredskapen vid sådan del av krigsmakten, som, utan att vara ställd på krigsfot, tages i anspråk för ändamål, varom förmäles i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen. I anslutning härtill må anmärkas, att Kungl. Maj:ts förslag (proposition nr 233) om ändring av sistnämnda stadgande, av riksdagen bifallits.

Under 1 § a) upptagas bestämmelser om rätt att taga i anspråk förnödenheter m. m., då militär personals förläggning icke lämpligen kan ske i de av det ifrågavarande förbandet regelmässigt använda lokalerna eller ock militär personal beordrats till sjötjänstgöring utom örlogsstation eller örlogsdepå. I sådant fall skola ägare eller innehavare av livsmedel, transportmedel, rum för personal, hästar eller fordon ävensom materialier och annat, som är oundgängligen erforderligt för tjänstens fullgörande och icke med tillräcklig skyndsamhet kan på annat sätt anskaffas, vara skyldiga att på anfordran av veder-

börande militära befälhavare tillhandahålla vad sålunda erfordras. Dessa bestämmelser äro i huvudsak hämtade från 1 § förnödenhetslagen.

Enligt 1 § b) skola, även i annat fall än under a) sägs, ägare eller innehavare av hästar, fordon och fartyg, vilka, enligt vad därom finnes särskilt stadgat (d. v. s. enligt häst- och fordonsanskaffningslagen samt fartygsuttagningslagen), uttagits för krigsmaktens behov, ävensom av luftfartyg vara skyldiga att i den utsträckning, som angives i Konungens förordnande, och på anfordran av den myndighet, Konungen föreskriver, ställa nämnda egendom till krigsmaktens förfogande. Angående detta stadgande har *departementschefen* anfört:

»Syftet med de av chefen för försvarsstaben föreslagna nya bestämmelserna om tillhandahållande vid försvarsberedskap av hästar och fordon, särskilt motorfordon, torde huvudsakligen vara att bereda möjlighet för truppförbandens snabba organiserande. I vad rör ianspråktagandet av fartyg läres avses såväl ett snabbt möjliggörande av transport av vissa truppförband som ett tillgodoseende på tillräckligt tidigt stadium av marinens behov av hjälpfartyg. Det sist sagda har sin motsvarighet för flygvapnets del såvitt angår luftfartyg. För nu angivna slag av förfogande kan tydligen icke uppställas den förutsättningen, att behovet av transportmedel skall hänföra sig till någon utom förläggningssorten befintlig del av krigsmakten. I en lag av förevarande art synes dock en viss begränsning av förfoganderätten böra stadgas, och denna torde beträffande ifrågavarande slag av egendom lämpligen kunna bestå däri, att i Konungens förordnande skall angivas, i vilken utsträckning transportmedel skola ställas till förfogande. Konungens beslut skulle sålunda komma att innehålla, exempelvis, att för visst län ett specificerat antal personbilar, lastbilar, omnibussar, motorcyklar etc. skulle ställas till visst truppförbands förfogande. Självfallet måste ett dylikt beslut baseras på en på förhand gjord planläggning, eventuellt innefattande olika alternativ för olika beredskapslägen. Måhända kan det därvid befinnas lämpligt att genom särskilda föreskrifter på det sätt sammanknyta planläggningen med Konungens beslut, att påbjudandet av försvarsberedskap av visst slag utan vidare skall anses innebära förordnande om anskaffning av transportmedel i överensstämmelse med fastställd plan. Enligt försvarsstabschefens förslag skulle anfordran att tillhandahålla hästar, fordon och fartyg begränsas till sådana, som enligt häst- och fordonsanskaffningslagen respektive fartygsuttagningslagen uttagits för krigsmaktens behov. Då nämnda uttagning avser de för krigsbruk bäst lämpade transportmedlen och sker i långt större omfattning än den anskaffning, som kan beräknas ifrågakomma enligt förevarande lag, synes den föreslagna bestämmelsen ändamålsenlig. Anfordran om tillhandahållandet skulle enligt förslaget göras av vederbörande militära myndighet. Lämpligheten av denna bestämmelse torde kunna vara föremål för tvekan. Det väsentliga bestyret med uttagningen av motorfordon enligt häst- och fordonsanskaffningslagen handhaves nämligen av länsstyrelsen eller organ, som i huvudsak utses av denna. Vissa praktiska skäl synas därför tala för att åt länsstyrelserna uppdrages att utfärda anfordran

beträffande dylika fordon. Behov av att träffa bestämmelse härom i lagen lär dock icke föreligga, utan torde där beträffande nu ifrågavarande fall — då det ej är fråga om tillgodoseende av oförutsedda behov för personal utom förlägningsorten — kunna stadgas, att tillhandahållandet skall ske på anfordran av den myndighet, Konungen föreskriver.»

Även stadgandet under 1 § c), att ägare eller innehavare av visst i Konungens förordnande angivet markområde skall ställa detta till krigsmaktens förfogande, innebär en nyhet i jämförelse med förnödenhetslagen. Såsom motive-ring för ett dylikt stadgande har chefen för försvarsstaben i ovannämnda skriveelse anfört:

En annan erfarenhet från septemberkrisen, som i detta sammanhang torde få framhållas, är nödvändigheten att vid förstärkt försvarsberedskap tillgodose flygvapnets behov av flygfält. De permanenta flygplatserna äro här för icke tillräckliga, vare sig ifråga om antal eller belägenhet. Ett ianspråktagande av mark för dylikt ändamål lär, med hänsyn till de omständigheter, varunder det sker, vara att helt jämställa med åtgärder, som vidtagas med stöd av förnödenhetslagen. Avfattningen av denna lag synes emellertid icke medgiva sådant ianspråktagande. Markområde torde därför uttryckligen böra omnämnas bland de nyttigheter, vilka jämlikt nämnda lag skola på anfordran tillhandahållas.

I propositionen har *departementschefen* om ifrågavarande stadgande anfört bland annat:

»Rätten att taga i anspråk markområden under de i lagen angivna allmänna förutsättningarna torde — — — icke böra underkastas annan inskränkning, än att markområdena skola angivas i Konungens beslut, vilket med hänsyn till den planläggning, som äger rum, icke torde möta svårigheter. Särskild bestämmelse om vem som skall göra anfordran blir vid sådant förhållande obehövlig. I detta sammanhang må framhållas, att det föreslagna uttrycket »markområden» givetvis inbegriper annat än flygfält. Då emellertid behov av mark kan föreligga även för andra ändamål, t. ex. uppställningsplatser för kustartilleri eller luftvärnsartilleri, synes intet vara att invända mot den föreslagna terminologien.»

Enligt 1 § *andra stycket* skall, om del av krigsmakten ställes på krigsfot, förordnande såvitt angår denna del vara utan verkan från och med den dag rekvisition må äga rum för fyllande av dess behov. Dock må enligt bestämmelserna i beredskapsförfogandelagen tagas i anspråk egendom, vars ägare eller innehavare redan anmodats att ställa egendomen till förfogande. Angående detta stycke har *departementschefen* anfört:

»Andra stycket, vilket saknar motsvarighet i förnödenhetslagen och försvarsstabschefens förslag, reglerar det fall, att mobilisering anbefalles efter det att förordnande meddelats enligt 1 § beredskapsförfogandelagen. Då vid mobilisering rekvisitionslagen står till buds för erforderliga tvångsförfoganden, bör såsom huvudregel gälla, att ett med avseende å viss del av krigsmakten redan meddelat sådant förordnande skall vara utan verkan från och med den dag, då efter mobilisering av nämnda del rekvisition må äga rum för fyllande av dess behov. Har emellertid egendomens ägare eller innehavare redan an-

modats enligt beredskapsförfogandelagen att ställa egendomen till förfogande, skulle det innebära onödig omgång att påbörja ett nytt förfarande enligt rekvisitionslagen, och det meddelade förordnandet bör därför behålla sin giltighet.»

Genom 2 § i förslaget föreskrives, att anfordran, som avses i 1 § a), skall, där så lämpligen låter sig göra, i första hand riktas till den som å orten driver rörelse eller eljest mot ersättning tillhandagår allmänheten med vad som är i fråga. Stadgandet överensstämmer i sak med vad som gäller enligt förnödenhetslagen.

Enligt 3 § skall anfordran ske skriftligen. Undantag göres dock för den händelse att, i fall som avses i 1 § b), till egendomens ägare eller innehavare högst ett år innan anfordran göres avsänts förberedande skriftligt besked om vad han i händelse av anfordran har att iakttaga; i sådant fall må anfordran ske på annat i beskedet angivet sätt. Å vad som mottagits skall lämnas kvitto. Beträffande denna paragraf har *departementschefen* anfört:

»Denna paragraf motsvarar 2 § andra stycket förnödenhetslagen och 2 § första stycket i försvarsstabschefens förslag. Från dessa paragrafer har upptagits stadgandet, att anfordran skall göras skriftligen samt att kvitto skall lämnas å vad som mottages. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om regeln att anfordran skall göras skriftligen undantagslöst bör gälla enligt beredskapsförfogandelagen. Visserligen förekommer motsvarande bestämmelse i rekvisitionslagen, men vid mobilisering gäller enligt 13 § häst- och fordonsanskaffningslagen, att ägare av uttagna hästar och fordon skola vid mobiliseringsorder självant inställa dessa å viss på förhand bestämd mönstringsplats, varest rekvisitionen kan tillställas vederbörande. Kravet på största möjliga skyndsamhet blir härigenom tillgodosett. Om däremot vid anbefallande av försvarsberedskap skrivelser med inställelseorder skulle utsändas till varje häst- eller fordonsägare, skulle därav uppkomma en viss omgång. Det torde emellertid, om blott vederbörande äro på förhand under rättade om vad de i händelse av anfordran enligt lagen hava att iakttaga ävensom angående det sätt, varpå anfordran skall meddelas (t. ex. telefonmeddelande från landsfiskalen eller tillkännagivande i radio), icke behöva möta betänkligheter att eftergiva kravet på skriftlig anfordran. Det förberedande beskedet bör dock icke få ligga hur långt tillbaka i tiden som helst, utan därvidlag torde böra stadgas en tidsgräns av förslagsvis ett år.»

Egendomen skall tillhandahållas vederbörande militäre befälhavare å tid och plats, som angivas i anfordran eller i det i 3 § omnämnda beskedet. Bestämmelse härom har införts i 4 §. Denna paragraf upptager dessutom stadganden om de tillbehör, som skola medfölja transportmedel av olika slag, vilka föreskrifter i huvudsak hämtats från häst- och fordonsanskaffningslagen samt fartygsuttagningslagen.

Enligt 5 § skola markområden, rum, fartyg och luftfartyg tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, övertages med äganderätt. Annan egendom skall tagas i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke vederbörande

militäre befälhavare finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt. *Departementschefen* har i anslutning till denna paragraf framhållit, att det i regel icke torde föreligga något behov för krigsmakten att vid försvarsberedskap övertaga transportmedel med äganderätt, samt vidare anfört:

»Frågan bör emellertid även ses ur den enskilde rättsägarens synpunkt. Ägaren av t. ex. en bil kan mången gång vara så beroende av egendomen för nyttiggörande av sin egen arbetskraft, att en tvångsuthyrning av egendomen, därvid han icke kan påräkna annan ersättning än som motsvarar förlorad avkastning eller nytta samt värdeminskning, kan försätta honom i en brydsam ekonomisk situation. Med hänsyn härtill torde det vara skäligt, att ägaren — på samma sätt som stadgas i 3 § 2 mom. lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov — blir berättigad påfordra, att staten skall inlösa egendomen. Vid sådant förhållande och med hänsyn till de olika slag av egendom, nu ifrågavarande lag skulle omfatta, torde jämväl staten böra tillerkännas en allmän rätt att övertaga lös egendom med äganderätt. Dock torde, såsom chefen för försvarsstaben föreslagit, av statsekonomiska skäl böra stadgas, att icke blott markområden och rum utan även fartyg och luftfartyg undantagslöst skola tagas i anspråk med nyttjanderätt. I lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov har det mot nu ifrågavarande paragraf svarande stadgandet erhållit den utformningen, att egendom, som kan antagas bli förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt, under det att annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke länsstyrelsen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen skall övertagas med äganderätt. Då förevarande lag liksom luftskydds förfogandelagen avser ett beredskapsläge, som ej förutsätter mobilisering, har det ansetts lämpligt att åt denna paragraf giva en med luftskyddsstadgandet överensstämmande avfattning, därvid åt vederbörande militäre befälhavare givits den befogenhet, som i fråga om luftskyddet tillkommer länsstyrelsen.»

Enligt 6 § skall ersättning för tillhandahållande av egendom utgå enligt de i 7—10 §§ rekvisitionslagen stadgade grunderna. Ersättning, som skall utgå efter taxa, fastställas till beloppet av den militäre befälhavare, som mottagit egendomen. Annan ersättning bestämmes av samme befälhavare, därest det fordrade beloppet finnes vara skäligt. I annat fall skall ersättningsfrågan hänskjutas till vederbörande, enligt rekvisitionslagen utsedda lokala värderingsnämnd. Om förfarandet vid ersättnings bestämmande och om fullföljd av talan skola de beträffande rekvisition givna bestämmelserna i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Såsom jämförelse må nämnas, att enligt förnödenhetslagen skall, om egendomens ägare icke åtnöjes med den av vederbörande militäre befälhavare eller förvaltningsmyndighet erbjudna ersättningen, ersättningsbeloppet fastställas av riksvärderingsnämnden.

Efter att ha erinrat om sistnämnda stadgande har *departementschefen* anfört:

»Med den omfattning, förfoganden enligt nu ifrågavarande förslag skulle kunna erhålla, torde — — — en dylik bestämmelse kunna tänkas komma att medföra vissa svårigheter i tillämpningen. Om, såsom väl kan tänkas, förvaltningsmyndigheten genomgående fastställer lägre ersättningsbelopp än dem, som ägarna anse skäliga, kan därav föranledas ett stort antal klagomål hos riksvärderingsnämnden, vilka, om sedan mobilisering inträffar, försena nämndens handläggning av viktigare ärenden. Det torde med hänsyn härtill vara mest ändamålsenligt, att enligt den ifrågasatta beredskapsförfogandelagen ersättningen bestämmes i samma ordning som enligt rekvisitionslagen. Av en sådan anordning skulle följa, att även rekvisitionslagens taxor bleve tillämpliga vid förfoganden enligt nu ifrågavarande lag, vilket i hög grad torde vara ägnat att förebygga onödiga klagomål. Ersättning, som utgår efter taxa, skulle då komma att bestämmas av vederbörande militäre befälhavare och annan ersättning i första hand av den lokala värderingsnämnden, såvida ej ersättningen överstiger 20,000 kronor, samt eljest av riksvärderingsnämnden. För det fall att taxa ej är tillämplig torde dock böra bibehållas den enligt förnödenhetslagen förutsatta befogenheten för vederbörande befälhavare att godkänna det fordrade ersättningsbeloppet.»

7 § innehåller vissa bestämmelser om skydd för innehavare av pant- och retentionsrätter m. m. De i 8—10 §§ upptagna stadgandena hava hämtats från 5—7 §§ förnödenhetslagen.

Utskottet har vid sin granskning av det framlagda lagförslaget icke funnit anledning till erinran mot detsamma och får alltså hemställa,

Utskottet.

att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 maj 1939.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Eskhult*, *Branting*, *Karl Johan Olsson*, *Emil Andersson**, *Theodor Magnusson**, *Caap** och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Olsson* i Mellerud, *Larsson* i Hede, *Lindberg* i Stockholm och *Werner* i Höjen*, fru *Gustafson** samt herrar *Hansson* i Vännäsby* och *Björling*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.